

נציבות תלונות הציבור על שופטים

לשכת הנציב אורי שהם
שופט בית המשפט העליון (בדימוס)

י"ד כסלו, תשפ"א
30 נובמבר, 2020
מספרנו: 514/20/רבני

תמצית החלטה

על פגישות שהתקיימו בין בני זוג המבקשים להתגרש בביתו הפרטי של הדיין

תקציר: בעקבות בירורה של תלונה נמצא, כי מטפל אשר טיפל בבני זוג שביקשו להתגרש, הפנה אותם לביתו הפרטי של דיין, אשר קיים שתי פגישות עם בני הזוג ומשפחתם, ובמהלכם ניסח והדפיס הסכם גירושין. עוד עולה, כי אין מדובר במקרה חד פעמי, אלא בדיין אשר קיים מספר פעמים פגישות בביתו, עם בני זוג המבקשים להתגרש.

בהחלטתו הדגיש הנציב, כי הדיין פעל באופן בלתי ראוי, שאינו הולם דיין ותוך ניצול מעמדו, בעצם קיום פגישות בביתו הפרטי כאשר קיים חשש סביר ביותר שעניינם של בני הזוג יגיע לדיון בבית הדין הרבני בו הוא מכהן כדיין. כל שכן, כאשר הדיין מציין, כי "הסברתי לאשתו שיש לה זכויות, וזכותה לעמוד על זכויותיה ולהחליט על גורלה", ולפיכך, "לטובת" המתלונן עדיף, כי הוא יסכים לחתום על הסכם גירושין אותו ניסח הדיין. אין תימה, כי לאחר שמיעת הדברים הללו יחשוש כל צד לסכסוך, מפני השפעת ידו הארוכה של הדיין על בית הדין הרבני לכשיפתחו שם ההליכים הפורמליים. בנסיבות אלה, יש פסול בעצם התערבותו של כב' הדיין בסכסוך, גם אם טרם ננקטו הליכים בבית הדין הרבני, שכן פתיחת ההליכים עמדה "באור" והיה על הדיין, בנסיבות אלה, למשוך את ידו מכל מעורבות בנושא, בעיקר שעה שמדובר בתיק שעשוי להגיע לבית הדין בו מכהן הדיין.

הנציב הוסיף, כי גם אם נעשו הדברים בתום לב, מבלי שהדיין היה מודע – בזמן אמת – כי מדובר במעשים בלתי ראויים, הרי שיש בהתנהלות זו כדי להצביע על הפעלת שיקול דעת בלתי ראוי או על שיקול דעת מוטעה מצידו של הדיין, או על חוסר הבנת מעמדו כדיין והנורמות שהוא נדרש לעמוד בהן. התנהגות זו אינה הולמת את מעמדו והתנהלותו של כל שופט ודיין בישראל. התלונה נמצאה מוצדקת.

1. ברקע התלונה עומדות שתי פגישות שנערכו בביתו של דיין מבית הדין הרבני, בשנת 2018. בפגישה הראשונה השתתפו הבעל (להלן: המתלונן או הבעל) ואשתו, כאשר הבעל הגיע לפגישה עם קרוב משפחתו, והאישה באה עם אמה (להלן: החותנת), ובפגישה השנייה שהתקיימה לאחר כשבוע, הגיעו גם הורי בני הזוג.

כשנה לאחר הפגישות הנ"ל פנתה האישה לבית הדין הרבני האזורי, וכשנתיים לאחר הפגישות, התגרשו בני הזוג. נציין, כבר כעת, כי בפועל הדיין לא ישב בהרכב אשר דן בתיקי בני הזוג בבית הדין.

2. המתלונן מציין, כי כשנה לפני שהחלו ההליכים בבית הדין, הוא הוזמן על ידי החותנת לירושלים לביתו של הדיין, ושם הדיין: "ניסה 'לשכנע' אותי לחתום על הסכם גירושין".

המתלונן מוסיף וטוען, כי לא זו בלבד שבמהלך הפגישה הדיין ניסח הסכם אשר היה מוטה באופן חד צדדי לרעתו, אלא שהוא אף "ניסה לשכנע אותי מכוח סמכותו כדיין בבית דין רבני לחתום על הסכם גירושין". לדברי המתלונן, הדיין הקליד את ההסכם, ואף הדפיסו בביתו הפרטי, והפעיל עליו מכבש לחצים על מנת שיחתום עליו.

3. המתלונן הוסיף, כי הבין שמעשיו של הדיין אסורים רק לאחר שאב"ד אמר לו במפורש, בדיון שנערך בבית הדין, כי הוא אינו מאמין שדיין אשר מכהן בבית דין רבני קיבל אנשים בביתו הפרטי.

נציין, כי דברי אב"ד מופיעים בפרוטוקול הדיון בזו הלשון:

"ב"כ האישה: לפני שנתיים ישבו הצדדים, ישבתי עם אחד הדיינים כאן והייתה טיוטה, לא צירפנו.
 ב"כ הבעל: "זה היה אצל הדיין בבית.
 ביה"ד: בבית שלו הלכו לדיין ששייך לבית הדין הרבני. לא מאמין לזה."

4. בתגובתו מסר הדיין, כי אין לו כל היכרות עם מי מהצדדים, או עם הוריהם, "מלבד אותם שני מפגשים קצרים בביתי". לדבריו, החותנת פנתה אליו, בהפנייתו של רב אשר טיפל בבני הזוג, על מנת שיסייע "להסדיר את העניינים שבין בני הזוג". הדיין ביקש לציין, כי בינו לבין הרב המטפל אין כל היכרות אישית, והוא אינו יודע מדוע הוא מצא לנכון להפנות אליו את בני הזוג.

5. הדיין מסר בנוסף, כי מעולם לא סרב לקבל פניות לעזרה ועצה, מלבד פניות אשר נוגעות לתיקים המתנהלים בפניו ובפני דיינים אחרים. עוד הוסיף הדיין ומסר, כי הוא הסכים לקבל את בני הזוג: "כרב השומע את הפונים אליו למתן עצה", בפרט לאחר שהם הופנו אליו על ידי גורם מטפל.

6. אשר לפגישה הראשונה שהתקיימה בביתו, מסר הדיין, כי הצדדים הגיעו לביתו כשהם מלווים בבני משפחה. תחילה, התקיימה שיחה בינו לבין בני הזוג בלבד, בה ביקש הדיין ללמוד על אודות מצוקותיהם של בני הזוג, ולאחר מכן: "שוחחתי ארוכות עם האישה לבדה ללא נוכחות הבעל.... כמו כן, שוחחתי עם הבעל לבד והבהרתי לו את עמדת אשתו והקשיים שהיא חווה". הדיין עמד ארוכות על הקשיים האלו (לרבות ביחסי אישות), אך היות שהללו אינם רלוונטיים לתלונה, וכן מטעמי צנעת הפרט, לא מצאנו לחזור עליהם.

עוד הוסיף הדיין, כי לאחר שהבין שרצון האישה הוא להתגרש, הוא פנה לשוחח עמם על אודות השלכות הגירושין, לרבות נושא שמירת הקשר עם בנם הפעוט; תשלום מזונות וכיוצ"ב.

7. הדיין מסר בנוסף כי, למיטב זכרונו, פגישה זו ארכה כשעתיים, ועסקה בעיקר בעניין הגירושין וזמני השהות, ובסיומה הוא התרשם שבני הזוג אינם בשלים להגיע להסכמות, ודאי לא בעניין הרכוש, אך למרות זאת הוא הציע שהורי הזוג יפגשו וינסו להגיע להסכמות. הדיין ציין עוד, כי הוא מבין שהמתלונן חש שהוא מוטה לטובת האישה, לאור העובדה שהדיין הסביר לאישה את זכויותיה ואת זכותה לעמוד עליהן.

8. אשר לפגישה השנייה, שהתקיימה בביתו בהשתתפות הורי הצדדים, מסר הדיין, כי טרם הפגישה: "לקחתי הסכם גירושין סטנדרטי המצוי בבית הדין", עליו הוא רשם את הנושאים שעלו בפגישה הקודמת, וזאת על מנת שהדבר יהווה בסיס למשא ומתן בין הצדדים. לדבריו, מדובר בטיוטת הסכם שמטרתה לסייע לבני הזוג להבחין בנושאים שצריכים להיכלל בהסכם הסופי, והוא אינו זוכר אם ערך את המסמך לקראת סיום הפגישה עם בני הזוג ובנוכחותם, או שמא לפני הפגישה עם הוריהם. כך או אחרת, מוסיף הדיין, כי: "לא היה מדובר בהסכם בר חתימה".

9. לדברי הדיין, במהלך הפגישה השניה הוא חזר על חשיבות זמני השהות, ונושא המזונות כפי שהציע בפגישה הראשונה, ובסיום הפגישה הוא הסביר לצדדים שיש צורך לחתום על הסכם סופי בבית הדין הרבני, וכי בבית הדין בתל אביב: "ניתן לבקש לאשר הסכם בתחילת היום ולסדר גם את מתן הגט באותו היום". מנגד, הוא הבהיר לצדדים שבמידה שבני הזוג לא יגיעו להסכמות, הרי שצפוי להם הליך ארוך, שלא בטובתם, בתוספת שכר טרחת עורכי דין, ולכן מוטב להם להגיע להסכמות ללא מריבות. הדיין ביקש לציין בנוסף: "שבתל אביב אין צורך בפרוטקציה כדי לאשר הסכם גירושין ולהתגרש באותו היום תוך שבוע מיום הגשת בקשה משותפת לאישור הסכם גירושין".

10. עוד מסר הדיין, כי כרב בישראל הוא משתדל לסייע לכל הפונים אליו, "ללא תמורה, כמצווה וגם כחובה", על אחת כמה וכמה כאשר הם מופנים על ידי גורם מטפל, כבמקרה דנן, דבר המעיד על המצוקה והדחיפות שבעניין. לדברי הדיין: "כמדומני שרק שלוש זוגות הגיעו אלי על מנת שאעזור להם לגבש הסכמות בנושאים הכרוכים בגירושין, וזאת מתוך רצונם החופשי", הדיין מסר עוד, כי ככל שבני הזוג היו מופיעים בפניו בבית הדין, הרי שברור כי היה מעביר את התיק לטיפולו של הרכב אחר בבית הדין, וזאת מחמת היכרותם המוקדמת.

11. לאחר קבלת תגובת הדיין, ולנוכח חומרת הטענות, אשר נכונותן לא הוכחו על ידי הדיין, מצאנו לפנות לנשיא בית הדין הרבני הגדול, כב' הרב דוד לאו, ולהעביר לו את פניות

המתלונן ואביו, וכן את תגובת הדיין, וביקשנו לקבל את עמדתו "כנשיא בית הדין הגדול, בנושא זה".

כב' הנשיא בחר להשיב באמצעות ראש לשכתו, בזו הלשון: "בפנייתך ביקשת את חוות דעתו של כבוד נשיא בית הדין הגדול בענין התלונה שבנדון. העברנו את פנייתך אל הדיין, ותשובתו אל הנשיא מצורפת בזאת. הנשיא סבור שתשובת הדיין מדברת בעד עצמה".

12. ראשית קבע הנציב, כי על אף האמור בסעיף 18 (א) לחוק נציב תלונות הציבור על שופטים, התשס"ב-2002 (להלן: החוק), ולמרות העובדה שחלפה תקופה של למעלה משנה: "מיום המעשה שעליו נסובה התלונה", הוא מצא לנכון לברר את התלונה וזאת מן הטעם שהזמן שחלף אינו מקשה על בירור העובדות, וכן נוכח הפגם החמור שנפל, לכאורה, בהתנהלותו של הדיין.

13. ומכאן לטענת הדיין כפי שעלתה במכתבו לנשיא, לפיה הוא פעל בהתאם לאמור בסעיף 34(א) לכללי האתיקה. נבקש לציין, בהקשר זה, כי בהתאם לרישא של הסעיף: "דיין רשאי להשיב לשואליו בדבר הלכה", אולם הסעיף ממשיך ואומר, "ואולם לא יעשה כן אם קיימת סבירות שתשובתו נועדה לשימוש על ידי צד למשפט בבית דין". הנציב הביע את תמיהתו, הכיזד ניתן ליישב את הוראות הסעיף הנ"ל עם דברי הדיין בתגובתו, לפיהם: "ברור שבמידה ובני הזוג היו באים להתדיין לפני בבית הדין, הייתי מעביר את התיק לטיפולו של הרכב אחר מחמת ההכרות המוקדמת שלי עם בני הזוג". דהיינו, הדיין היה מודע לאפשרות שלא זו בלבד שהתיק יגיע בסופו של דבר לבית הדין הרבני בו הוא כיהן באותה עת, אלא גם ידע שיש סיכוי שהתיק יגיע להרכבו שלו עצמו. ואם כך הוא הדבר, לא ברורה ההצדקה לכך שהדיין מצא להיפגש בביתו הפרטי עם בני זוג אשר מבקשים להתגרש, והוא אף ציין מיוזמתו כי "רק שלוש זוגות הגיעו אלי על מנת שאני אעזור להם לגבש הסכמות בנושאים הכרוכים בגירושין, וזאת מתוך רצונם החופשי".

14. לאורך כל שנות פעילותה של הנציבות, עלתה מספר פעמים השאלה הנוגעת לפעילותו של דיין, כמו גם של שופט, מחוץ לכס המשפט. כך, למשל, נמצאה מוצדקת, תלונה בעניינו של דיין אשר קיים פגישה בין בני זוג בנושא התלוי ועומד בבית המשפט לענייני משפחה, כאשר מצב הדברים בסכסוך בין בני הזוג היה כזה שהאישה, שהיא אחייניתו של הדיין, התכוונה לפתוח בהליכי גירושין בבית הדין הרבני, ואילו הבעל מסרב להתגרש ומבקש שלום בית. בפגישה זו נוצר מצב בלתי ראוי, כאשר כב' הדיין "הסביר" לבעל מה הן הזכויות המשפטיות העומדות לטובת האישה/אחייניתו, והוסיף כי ניתן לחייב ולכפות את הבעל ליתן גט, ולפיכך "לטובתו"

עדיף כי הוא יסכים למתן גט ויחתום על הסכם. אין תימה, כי לאחר שמיעת הדברים הללו הבעל / המתלונן חשש מפני השפעת ידו הארוכה של כב' הדיין על בית הדין הרבני, לכשייפתחו שם ההליכים בעניינו (החלטתנו מיום 28.8.06, בתיק 501/016).

26. בבד"מ 3/88 שר המשפטים נ. השופט בן שחר חריפאי, פ"ד מב (3) 72,69 (1988), ציטט כב' המשנה לנשיא, השופט מ. אלון, את "דברי החכם מכל אדם: 'לזות שפתיים הרחק ממך' (משלי, ד, כד, [א]), שהם בבחינת עצה טובה לכל אדם באשר הוא, הרי הם משום הוראה מחייבת לשופט היושב על מדין. השופט מצווה להתרחק מכל מעשה ומכל שיחה, שיכול שיביאו ללזות שפתיים ולחשדנותן של בריות, גם אם אין לחשדנות זו בסיס עובדתי כלשהו. לזות שפתיים יש בה משום זילותא דכדינא, והשופט מצווה על שמירת כבודה ואמינותה של מערכת השיפוט, שהוא נמנה עם חבריה. לא די שנקי הוא בעיני עצמו, אלא עליו להיות נקי בעיני זולתו". דברים אלו יפים לגבי התנהלותו של כל שופט ודיין, ויפים הם מקל וחומר כאשר לחשדנות של מי מהצדדים יש בסיס עובדתי.

27. עמדת הנציב היא, כי כב' הדיין פעל באופן בלתי ראוי, שאינו הולם דיין ותוך ניצול מעמדו, בעצם קיום פגישות בביתו הפרטי כאשר קיים חשש סביר ביותר שעניינם של בני הזוג יגיע לדיון בבית הדין הרבני בו הוא מכהן כדיין. כל שכן, כאשר הדיין מציין, כי "הסברתי לאשתו שיש לה זכויות, וזכותה לעמוד על זכויותיה ולהחליט על גורלה", ולפיכך, "לטובת" המתלונן עדיף, כי הוא יסכים לחתום על הסכם גירושין אותו ניסח הדיין. אין תימה, כי לאחר שמיעת הדברים הללו יחשוש כל צד לסכסוך, מפני השפעת ידו הארוכה של הדיין על בית הדין הרבני לכשייפתחו שם ההליכים הפורמליים. בנסיבות אלה, יש פסול בעצם התערבותו של כב' הדיין בסכסוך, גם אם טרם ננקטו הליכים בבית הדין הרבני, שכן פתיחת ההליכים עמדה "באוויר" והיה על הדיין, בנסיבות אלה, למשוך את ידו מכל מעורבות בנושא, בעיקר שעה שמדובר בתיק שעשוי להגיע לבית הדין בו מכהן הדיין.

28. הנציב הוסיף, כי גם אם נעשו הדברים בתום לב, מבלי שהדיין היה מודע – בזמן אמת – כי מדובר במעשים בלתי ראויים, הרי שיש בהתנהלות זו כדי להצביע על הפעלת שיקול דעת בלתי ראוי או על שיקול דעת מוטעה מצידו של הדיין, או על חוסר הבנת מעמדו כדיין והנורמות שהוא נדרש לעמוד בהן. התנהגות זו אינה הולמת את מעמדו והתנהלותו של כל שופט ודיין בישראל.

על פי סעיף 27(א) לכללי האתיקה: "דיין לא יעסוק בתפקיד שיפוטי או מעין-שיפוטי שלא בבית הדין, אלא מכוח הוראת חוק או בהיתר לפי סעיף 18 לחוק". יש להזכיר, בהקשר זה,

גם את סעיף 27(ב) לכללים אלו הקובע כי, "דיין לא ישמש בוורר שלא בבית הדין אלא אם כן נקבע הדבר בחוק, או בעניין שיש בו תועלת ציבורית משמעותית ולאחר קבלת אישור של נשיא בית הדין הרבני הגדול" (ההדגשות לא במקור –א.ש.). דומנו, כי הרציונל העומד מאחורי כללים אלו הוא מובן, ואזכורם כאן, בתוספת תגובת בית הדין למשמע האפשרות שדיין בערכאה זו קיבל את בני הזוג בביתו, כפי שעולה מפרוטוקול הדיון מיום 16.7.20, בזו הלשון: "ביה"ד: בבית שלו הלכו לדיין ששייך לבית הדין הרבני. לא מאמין לזה", אינם מותירים כל ספק באשר לצדקתה של התלונה.

29. סוף דבר, הנציב מצא את התלונה מוצדקת. נוכח חומרת המקרה, וכן בשים לב לעובדה שאין מדובר במקרה בודד בו נפגש הדיין עם בני זוג בביתו, כעולה מדבריו של הדיין עצמו, המליץ הנציב לכב' הנשיא, הרב דוד לאו, לזמן אליו את הדיין ולהעמידו על חומרת מעשיו, ולוודא שמעשים כגון אלו לא יישנו בעתיד.

כמו כן, התבקש מנהל בתי הדין הרבניים, כב' אב"ד הרב דוד מלכא, להפיץ את תמצית ההחלטה לכלל דייני בתי הדין הרבניים, לבל יישנו מקרים בהם דיין ייפגש וישיא עצה לבני זוג, בעניין שעלול להגיע לדיון בבית הדין הרבני.

אורי שהם
נציב תלונות הציבור על שופטים